

LBRIS

We know
books

Mircea Gelu Buta

IULIU MANIU ȘI NĂSĂUDUL

Cluj-Napoca

2023

Cuprins

„Da, a fost o oroare...”	7
Legătura lui Iuliu Maniu cu Năsăudul	15
Leonida Pop, profesor la Gimnaziul Superior din Năsăud	31
1. Despre familie și pregătirea școlară.....	31
2. Activitatea în Partidul Național Țărănesc.....	34
3. Congresul Partidului Național Țărănesc din județul Năsăud, anul 1946	37
4. Campania electorală din anul 1946.....	43
5. Obsedantul deceniu	48
6. Ultimii ani din viață.....	53
Despre jurnalul profesorului Leonida Pop.....	75
1. Drumul spre Cormaia.....	79
2. Păstoritul în Munții Rodnei	84
3. Viața la stână.....	86
4. Întoarcerea la casa părintească	93
5. Deznodământ	97
Prefectul Vasile Butta (1898-1973).....	101
1. Activitatea unui politician din perioada interbelică	101
2. Viața în comunism	113
Istoria organizației „Sumanele Negre”	135
1. Înființarea Batalionului de Voluntari „Iuliu Maniu”	135
2. Transilvania în perioada administrației militare sovietice	139
3. Activitatea Batalionului de Voluntari „Iuliu Maniu”	142
4. Divizia paramilitară „Sumanele Negre”	148
5. Dotarea cu armament și mijloacele de propagandă.....	165
6. Epilog.....	169

Procesul Organizației „Sumanele Negre”	181
„Mișcarea Națională de Rezistență”	194
Addenda	
<i>Din însemnările unui pribeag</i>	203
Jurnalul lui Leonida Pop, care a fost găsit cu ocazia prinderii sale	205
Anexe	255
Indice de nume	269

„Da, a fost o oroare...”

În urma unirii provinciilor românești, Basarabia, Bucovina, Transilvania și Banatul, în anul 1918, Regatul României și-a modificat statutul geopolitic în Europa, transformându-se dintr-o țară mică în una de mărime medie cu suprafața de 295.049 km², ocupând locul zece în Europa. Covârșitoarea majoritate a populației României se ocupa cu agricultura, în timp ce în industrie lucrau mai puțin de 10% din totalul acesteia. În luna noiembrie 1919, au avut loc primele alegeri generale pe baza votului universal din istoria României, în urma cărora cetățenii au ales un singur Parlament. Primul președinte al Consiliului de Miniștri, ardeleanul Alexandru Vaida-Voevod, a depus jurământul în ziua de 1 Decembrie 1919, când se împlinea exact un an de la unirea Transilvaniei cu România. Intrarea în drepturi a Parlamentului, din care făceau parte fruntași ai întregului spațiu românesc, a dus la desființarea organelor administrative provinciale, respectiv a Consiliului Dirigent din Transilvania, a Secretariatelor din Bucovina și a Directoratelor din Basarabia.¹

Comentând aceste lucruri, un bun cunoscător al istoriei române, profesorul Robert William Seton-Watson, de la Universitatea din Londra, nota: „Războiul a adus pentru România trei schimbări fundamentale: unitatea națională, reforma agrară și sufragiul universal.

¹ Academia Română, *Istoria românilor (1918-1940)*, vol. VIII, Coordonator: Ioan Scurtu, Editura Enciclopedică, București, 2003, pp. 31-37.

Dintre acestea, prima a ridicat România de la o putere mică la una de rangul al doilea în Europa, urmând imediat după Polonia și Italia; a doua, satisfăcând foamea de pământ a țăranilor, a înlăturat orice pericol al unei revoluții din jos și a imunizat România contra bolșevismului, cu toată apropierea ei de Rusia; a treia a înzestrat națiunea cu mijloacele unei autoexprimări democratice. Dar un vot electoral este de foarte mic folos până ce alegători nu și-au câștigat experiența politică necesară”.²

După câțiva ani de la Marea Unire, tinerii intelectuali au dat semnalul de „schimbare la față a României”. Pentru ei, ceasul solemn „al națiunii îl reprezenta metamorfoza întregului stil de viață”. În caz contrar, apreciau că mediocritatea și izolarea vor duce implacabil la o ratare care va înspăimânta lumea.³

Dacă până atunci reperul acestor tineri a fost Nicolae Iorga, în sensul mesianismului național, care, din fericire, fusese împlinit, persoana cea mai influentă în rândul lor a devenit profesorul de filosofie, Nae Ionescu, născut în anul 1890, care predica destul de convingător libertatea, autenticitatea și îndrăzneala creatoare. Era un om foarte interesant, foarte controversat și plin de energie, câtă vreme Mircea Eliade, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, Emil Cioran, Octav Onicescu ș.a. au fost ucenicii lui. Un om care avea școală de Europa Centrală, cu doctoratul luat la München.

Acesta i-a convins pe tineri că pe lângă determinarea ideologică, schimbarea României ar trebui să aibă și motive mai terestre. Cei mai mulți intelectuali aveau slujbe modeste, prost retribuite și prea puțin asortate cu nemărginitele lor proiecte, simțindu-se nedreptățiți, marginalizați. Rupând-o cu timiditatea, stinghereala și

² Ioan Lupaș, *Istoria Unirii românilor*, Editura Bazilica, București, 2018, p. 469.

³ Emil Cioran, *Schimbarea la față a României*, Editura Humanitas, București, 2001, p. 39.

umilința, tipice scriitorului, intelectualului sau artistului român confruntat cu puterea politică sau cu cea a blazonului, Nae Ionescu i-a învățat că nu se poate face cultură fără o condiție materială decentă sau, mai pe românește, fără bani. Se dorea o distanțare de „Bolta rece și de mizeria în care trăiseră Caragiale, Eminescu sau Creangă” și este imperios să amintim legătura filosofului cu magnații Aristide Blank, Nicolae Malaxa ori cu cel dintâi proprietar al ziarului *Cuvântul*, industriașul Titus Enacovici.

Democrația și Naționalismul au fost curente principale ale dezbaterii politice românești din anii '30 ai secolului trecut. Elita românească, politică și intelectuală avea orientare spre dreapta, iar regimul comunist a făcut ca prin contrast perioada interbelică să pară mai democratică decât a fost în realitate.

Nici în România și nici în alte țări comunizate de religia ortodoxă nu au ieșit mari teoreticieni de stânga, întrucât aceste popoare își au unitatea în Biserică și nicidecum în doctrine politice. De altfel, ideologiile nu reprezintă o componentă esențială a omului, ele apar odată cu revoluțiile și dispar așa cum au venit. Să ne reamintim despre lagărele și închisorile comuniste, unde oameni de etnii și orientări politice diferite, în fața suferinței comune, și-au depășit apartenența și au existat nenumărate cazuri în care un român a îngrijit un sas, un ungur sau un evreu ori invers. Aceasta mi se pare normalitatea. La fel cred că ar trebui să fie și în cazul ecumenismului, despre care se discută atât de mult: să nu dușmănești pe cineva că e catolic sau protestant, putem discuta în contradictoriu, dar să-i prețuim omenește pe oameni înseamnă mai mult decât confesiunile și ideologiile. De-a lungul timpului, românii au învățat că nu au suferit numai ei și că nu sunt singurele victime ale nedreptăților istoriei. Trebuie știut însă că ideologia comunistă, de care suntem deseori învinovați, nu s-a născut la Moscova sau la Vladivostok

și, cu atât mai puțin, la București. Ea a prins viață în inima Occidentului și o tragică ironie a sorții a făcut ca să fie pusă în practică în câteva țări ale Europei Centrale și de Est, cu care nu avea însă niciun fel de afinități. Ungurii au dat un mare teoretician marxist, pe Georg Lucács, noi, românii, am consacrat în Occident, în secolul al XX-lea, doi intelectuali de dreapta, pe Cioran și pe Eliade, și un dramaturg, Eugen Ionescu, care, fără să fi fost om de dreapta, a fost un adversar mărturisit al totalitarismului de stânga. Cel care a omorât democrația, înaintea comuniștilor, și a început terorismul de stat în România a fost Carol al II-lea⁴. Au urmat legionarii, pentru scurt timp, apoi Ion Antonescu, considerat criminal de război de unii, patriot exemplar de alții.

Instaurarea dictaturilor marca o cotitură în evoluția firească a României. Se încerca în acest chip soluționarea tuturor problemelor născute din criza manifestată atât pe tărâm politic, cât și social între anii 1933-1940⁵.

Vocația guvernării Antonescu a fost totuși mai curând legalistă decât doctrinară. Valorile pe care acesta le apăra erau legea și ordinea.

⁴ „În noaptea de 10 februarie 1938, regele Carol al II-lea a suprimat *Constituția* din 1923, desființând regimul parlamentar, așa cum funcționase de la 1866, și a instaurat o dictatură cu caracter personal. Toate puterile de stat au fost concentrate în mâna sa. Decretele regale căpătau, nemijlocit, putere de lege. Ridicarea inamovibilității întregului corp funcționăresc, mai ales a magistraturii, asigura omnipotența executivului, nu numai asupra aparatului administrativ, dar și asupra puterii judecătorești. Toate drepturile și libertățile publice au fost desființate, iar partidele politice au fost scoase în afara legii. Cenzura a fost înăspriată. Starea de asediu, legalizată, a devenit regimul de drept al țării”. Vezi Lucrețiu Pătrășcanu: *Sub trei dictaturi*, Editura Paul Editions, București, 2019, p. 7.

⁵ Trecerea întregului capital imobiliar și mobil, aflat în mâinile străinilor, în patrimoniul statului sau al unor autohtoni, era unul dintre scopurile principale pe care dictatura militară și le propusese. Cu alte cuvinte, se încerca o operă de românizare a vieții economice. Același lucru și-l propuseseră și legionarii, care însă au folosit cu totul alte mijloace, deseori criticate.

Antonescu însuși s-a pronunțat cu privire la respectul libertății intelectuale: „Oamenii de știință pot greși, dar, ținând seama că ei nu sunt ușor înlocuibili, îi întrebuițezi ca atare. Dacă unii dintre ei au greșit ca oameni, îi tratezi cu merite. Ei fiind însă oameni de știință, de care nu ne putem dispensa, trebuie să ținem seama și de personalitatea lor... or legionarii, spre rușinea Universității, nu au făcut așa...”⁶

Douăzeci de ani a însemnat România dintre cele două Războaie Mondiale, cu bunele și relele ei. Aproape douăzeci de ani a fost prima bucată de comunism grea, cea stalinistă. Perioada a început cu ocupația trupelor sovietice, care a răsturnat toate valorile societății românești. Mare parte din elita noastră intelectuală și politică a fost fie suprimată în închisori sau la canalul Dunăre-Marea Neagră, fie obligată să meargă în exil. S-a instaurat o teroare greu de închipuit, lumea gândea un lucru, dar spunea altceva. A existat un fel de schizofrenie, ca să mă exprim în termeni medicali.

De altfel, nu a existat niciodată o revoluție comunistă populară, în sensul că poporul a fost cel care a ales el însuși această cale. Toate regimurile comuniste care au existat în secolul XX au luat naștere fie printr-o lovitură de stat (octombrie 1917), fie printr-un război civil (China), fie printr-o luptă anticolonială (Asia de Sud-Est, Africa), fie prin forța armată a unei grupări de gherilă (Cuba). Instaurarea regimurilor comuniste a fost întotdeauna actul intelectualilor mic-burghezi (în majoritate, ei nu au muncit nicio singură zi din viață), convinși că și-ar putea face fericit poporul împotriva voinței lui. Masele nu au fost folosite decât după ce a fost cucerit aparatul de stat – singurul capabil de impunere a ideologiei, grație

⁶ *Stenograma ședințelor Consiliului de Miniștri, Guvernarea Ion Antonescu*, vol. II, București, 1998, pp. 124-125.

instrumentelor aflate la dispoziția sa —, pentru a deveni apoi un partid-stat însărcinat cu instrumentalizarea poporului. „Această alchimie explică aspectul criminal al comunismului. Tocmai întâlnirea dintre o mână de intelectuali fanatici cu realitatea care nu avea nimic de-a face cu utopia, este cea care a condus la atâtea victime. Acestora li s-a părut că trebuie să explice cu forța realității credința lor (și nu invers), de unde necesitatea de a masacra tot ce se opune concepției lor”⁷.

Mișcarea de rezistență anticomunistă din România a reprezentat o realitate pe care nu au ignorat-o nici liderii comuniști, nici structurile represive ale partidului. Scopul principal urmărit de aceste grupări a fost, fără îndoială, înlăturarea regimului comunist instituit în România de ocupația sovietică. Din păcate, dintre toate obiectivele rezistenței, numai o mică parte a putut fi atinsă, și se poate afirma astfel că principalul impact al mișcării s-a situat la nivelul mentalului colectiv, prin menținerea în rândul populației a speranței că regimul comunist nu este ireversibil, dar și prin evidențierea caracterului său ilegal. Cu timpul, omul de rând, lămurit că americanilor nici prin gând nu le trecea să ne elibereze de comunism, s-a resemnat și a început să se adapteze condițiilor așa cum erau ele.

Dezghețul politic, început în perioada 1961-1962 de către Gheorghe Gheorghiu-Dej, a indus lumea în eroare, pentru că, numai după câțiva ani, România a trecut printr-un naționalism-comunism stupid creat de Nicolae Ceaușescu. Un regim în care minciuna a fost ridicată la rangul guvernării, în care teroarea a dezvoltat lașitatea la cei mai mulți și eroismul imprudent la câțiva.

⁷ Thierry Wolton, *O istorie mondială a comunismului*, Editura Humanitas, București, 2018.

Un regim în care delatiunea a fost considerată virtute, în care furtul din bunul statului, considerat „comun”, a sfârșit prin a părea legitim din cauza privațiunilor permanente și a exemplului de înșelăciune venit de sus.

Preluarea puterii de către grupul perestroikist din decembrie 1989 a dus la constituirea unui sistem ierarhic politico-economic și mediatic, menit să păstreze controlul nu al statului, indiferent cine vine la guvernare, ci al unui partid asupra statului, societății și capitalismului românesc în formare. Improvizat și construit pe sistemul cartelurilor, politico-economice și mediatice, al distribuției populiste cu ajutorul „Bugetului” prin intermediul „baronilor locali”, acesta are scopul să păstreze dincolo de istorie un electorat captiv, socialist, etatist și antieuropean, care votează, de fapt, în continuare, neocomunismul din primii ani de după 1989.

Un asemenea regim nu putea să nu lase urme în mentalități și comportamente. Democrația noastră actuală, născută din dărâmurile epocii totalitare, fecundează o filosofie demagogică: făcând trimitere la egalitarism, ea generează o corupție ce pătrunde în toate ungherele vieții sociale. Ca urmare, au apărut ambiții de parvenire economică, politică și socială, care au lăsat loc unor prejudecăți, ce alterează ordinea morală a culturii.

Iată de ce afirmația lui Thierry Wolton cu privire la comunism, „Da, a fost o oroare”, este cea mai lapidară și corectă definire a acestui flagel.

Legătura lui Iuliu Maniu cu Năsăudul

Una dintre surorile lui Iuliu Maniu, Elena, născută în Șimleu în ziua de 24 mai 1869, pe când tatăl lor, Ioan Maniu, era judecător la tribunalul din Gherla, l-a cunoscut pe dr. Ioan Pop, originar din Poiana Ilvei, care pe atunci era profesor de teologie la Seminar. Tatăl acestuia era Maftעי Pop (1830-1889), care a fost grănicer, iar din anul 1851, militar subofițer în Regimentul 50, în diferite garnizoane din Ardeal, Ungaria, Austria, Stiria și Italia, timp de opt ani. După lăsarea la vatră, fiind om cu carte, acesta a absolvit Institutul militar din Năsăud, a fost ales primar și notar în comuna Poiana Ilvei, între anii 1858-1861 și 1866-1884. A făcut parte din Senatul Școlar. S-a căsătorit în anul 1856 cu Irina Terente Ureche, cu care a avut șase copii: Alexandru (1858-1911), inginer silvic cu studii la Viena; Ioan (1859-1901), profesor universitar, Vicar; Iacob (1865-1908), profesor de Religie la Năsăud; Leon (1876-1898), student la Academia Greco-Catolică; Ecaterina (1861-1888), căsătorită cu preotul Ioan Buzdug din Josenii Bârgăului; Maria (1863-1890), căsătorită cu preotul Grigore Ciunterei din Abriciu⁸.

Viitorul Vicar, Ioan, a început școala în comuna natală, apoi Triviala la Sângeorz-Băi, iar clasa a IV-a la Norma din Năsăud, unde era director Cosma Anca. A continuat instruirea școlară la

⁸ Ofilat Varvari, *Comuna Poiana Ilvei până la începutul mileniului trei. Pagini de monografie*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2004, pp. 340-341.

Gimnaziul Superior Românesc din Năsăud (1871-1878), pe care l-a absolvit cu brio. A continuat studiile la Viena, urmând timp de patru ani cursurile Facultății de Teologie și Filozofie, primind la absolvire diploma *Magna cum laude*. A fost numit profesor de Morală și Pastorală la Academia Teologică din Gherla, unde rector și profesor canonic era Demetriu Coroianu, bunicul viitoarei sale soții, prin intermediul căruia tinerii s-au cunoscut. După un an a primit catedra de Dogmatică și Rit Bisericesc. A fost hirotonit preot la 17 octombrie 1886, iar din luna noiembrie a aceluiași an, a obținut diploma de doctor în Teologie și Filozofie la universitatea din Viena. În anul 1886 s-a căsătorit cu Elena Maniu, care avea 17 ani, una dintre surorile lui Iuliu Maniu. Ca „martori la învoire liberă înainte de cununie”, Elena l-a avut pe unchiul său, Iuliu Coroianu, autorul *Memorandumului* din anul 1892, și pe Ioan Nichita, un alt avocat de renume din Zalău. Căsătoria lor a fost oficiată de protopopul greco-catolic Teodor Pop, constituind un important eveniment de simțire românească pentru urbea de la poalele Meseșului⁹.

La vârsta de 31 de ani, mai precis în ziua de 14 septembrie 1890, a fost numit asesor consistorial, făcând astfel parte din conducerea centrală eparhială. La 1 decembrie 1891, Ioan Pop a fost numit Vicar al Rodnei și paroh al Năsăudului. A fost inspector școlar și președinte al Reuniunii învățătorilor greco-catolici „Mariana” din județul Năsăud. Pe lângă numeroase articole apărute în publicațiile bisericești și școlare, acesta și-a adus contribuția la elaborarea *Enciclopediei Române* din anul 1898, scriind mai multe capitole de istorie.

⁹ Marin Pop, *Iuliu Maniu. Sfinxul de la Bădăcin*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2023, p. 19.

În familia Elena (n. Maniu) și Dr. Ioan Pop s-au născut cinci copii: Livia și Ionel au văzut lumina zilei la Gherla, iar ceilalți trei: Matei, Iuliu și Clara, la Năsăud¹⁰.

Livia (1887-1966) a fost căsătorită cu profesorul universitar Romulus Boilă din Cluj, membru marcant al Partidului Național. Au avut împreună cinci copii: Livia, măritată cu avocatul Dr. Ioan Sava din Timișoara; Ileana, măritată cu Dr. Valeriu Cimoca, asistent universitar la catedra de Dermatologie din Cluj; Romul Boilă, inginer, arhitect, căsătorit cu soprana Pia Zguriadescu de la Opera din București, fiica inspectorului de Siguranță din Cluj; Iuliu Boilă, licențiat în Drept.

Ionel (1889-1985) a făcut clasele primare și cursul inferior al liceului în Năsăud. În anul 1901, pe când avea doar 12 ani, tatăl său, Vicarul, moare de tânăr la numai 42 de ani, familia fiind nevoită să se mute un an mai târziu la Blaj, unde fratele mamei, viitorul politician Iuliu Maniu, îndeplinea funcția de avocat al Mitropoliei. Acest om de inestimabilă valoare a fost cel care a suportat costurile creșterii și educării nepoților rămași orfani.

La Blaj, Ionel Pop a urmat cursul superior al liceului, apoi Dreptul la Budapesta, Berlin și München, obținând titlul de doctor. S-a întors la Blaj, ca avocat al Mitropoliei, succedându-i în această funcție unchiului său, Iuliu Maniu. A luat parte cu însuflețire la Serbările ASTREI, cu ocazia semicentenarului, din anul 1911, de la Blaj, și la pregătirea Marii Uniri de la 1918, făcând parte din Consiliul Național Român din Blaj, cu rol hotărâtor în pregătirea acestui eveniment. După Marea Unire, a continuat să profeseze avocatura, implicându-se și în viața politică și socială.

¹⁰ Ioan I. Bureacă, *Spiritualitate năsăudeană bistrițeană*, Editura Mesagerul, Bistrița, 2006, p. 397.